ERDÉSZNAGYJAINK ARCKÉPCSARNOKA

6

MOLNÁR SÁNDOR

TÖRÖK BÉLA

(1894 -1934)

ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

SOPRONI EGYETEM ERDŐMÉRNÖKI KAR

SOPRON
1998

ERDÉSZNAGYJAINK ARCKÉPCSARNOKA

6

MOLNÁR SÁNDOR

TÖRÖK BÉLA

(1894 -1934)

ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

SOPRONI EGYETEM ERDŐMÉRNÖKI KAR

SOPRON
1998

A sorozatot szerkeszti:
az Erdőmérnöki Kar dékánja

ISSN 1417-8885
ISBN 963 7180 67 2

Felelős kiadó:

DR. FARAGÓ SÁNDOR
az Erdőmérnöki Kar dékánja

A kiadvány megjelenését
a budapesti **ERDÉRT RT.**
és a Soproni Egyetem Faanyagtudományi Intézetének
támogatása tette lehetővé

ELŐSZÓ

1998. szeptember 1-3-án nemzetközi faanyagtudományi konferencia keretében emlékeztek meg a Soproni Egyetem Fatechnológiai Tanszékének (ma Faanyagtudományi Intézet) 75 éve történt megalapításáról. E jubileumi esemény keretében avatták fel a faanyag-ismeret, fatechnológia első önálló tanárának CSEKEFALVI DR. VITÉZ TÖRÖK BÉLA *erdőmérnök bronz mellszobrát a botanikus kertben.*

E szoborral megjelent a hagyományokat nemes tisztességgel őrző kertben az első „fatechnológus" szobra. Az ősi Akadémia első olyan erdész tanárának, aki nem az élő, hanem a kitermelt „holtfa" ismeretére, szeretetére oktatta az erdőmérnök hallgatókat. Azon legmelegebb, legnemesebb anyagéra, amely mindannyiunkat elkísér a bölcsőtől a fajátékokon, ajtón, ablakon, bútorokon át a végső útra, a koporsóig ...

TÖRÖK BÉLA professzor a faminőség és erdő kapcsolatainak elmélyült kutatója volt. Fát, erdőt, vadat; hazát és családot egyaránt szerető, tisztelő ember.

Első „fatechnológusként" méltán került erdésznagyjaink arcképcsarnokába.

TÖRÖK BÉLA
élete és munkássága

TÖRÖK BÉLA 1894. március 31-én született a Temesvár melletti Vadászerdőn. Édesapja TÖRÖK SÁNDOR korának egyik legkiválóbb erdőmérnöke. A vadászerdei szakiskola megalapítója és igazgatója volt. (Ebből az iskolából bontakozott ki a középfokú erdészképzés, ezen iskolának a Soproni Erdészeti Technikum a jogutódja.)

TÖRÖK BÉLA életútjának, szakmai elhivatottsága kialakulásának megértését segítheti, ha röviden bemutatjuk gyermekkorának családi környezetét.

Édesapja (a Török család) Erdélyből származik, CSEKEFALVI TÖRÖK SÁMUEL unitárius esperesnek volt a második fia. 1864-ben Székelyszentmihályon született. Önkéntesként a 82. „székely" gyalogezrednél katonáskodik, majd Selmecbányán erdőmérnöki diplomát szerez. 1886-ban nevezik ki a Vadászerdei Szakiskola igazgatójának. 1893-ban feleségül veszi ABRUDBÁNYAY BÉLA kolozsvári erdőigazgató lányát. E házasságból születik a következő évben elsőszülöttként TÖRÖK BÉLA. (Ezt követően még két lánytestvére született).

TÖRÖK SÁNDOR mintegy 30 éven keresztül igazgatta a Temesvár melletti erdésziskolát és a hozzátartozó 4000 holdas kincstári tölgyest. Itt a vadászerdei erdészházban szállt meg vállsérülését követően 1849. augusztus 9-én a végzetes temesvári csata után BEM JÓZSEF tábornok, és innen menekült tovább Temesrékas felé. E történelmi epizódot csak azért említjük, mert a TÖRÖK és ABRUDBÁNYAY ősi nemesi családokban rendkívül erős hazaszeretet élt. TÖRÖK SÁNDOR széles látókörű, ízig-vérig erdész-vadász ember volt. A magyar erdészet egyik vezéralakjaként két

alkalommal is államtitkárnak hívták Budapestre, de a felkérést mindig szerényen visszautasította.

Édesapja, nagyapja nyomdokán szinte természetes, hogy a békés temesvári iskolás TÖRÖK BÉLA, a gimnáziumi éveket követően erdőmérnök hallgatónak iratkozik Selmecbányára. Tanulmányait a világháború kitörésekor félbeszakítja, és a temesvári tüzérezrednél kemény harctéri szolgálatot teljesít. 1919-ben tüzérfőhadnagyként szerel le. Önfeláldozó (kétszer sebesült) hősies szolgálatáért 1928-ban vitézzé avatják.

1920-ban már Sopronban fejezi be főiskolai tanulmányait. Ezt követően erdőmérnök lesz gróf ESZTERHÁZY FERENC tatai birtokán, innét kerül 1923 január 1-én a Soproni Főiskola Út- és vasútépítési, majd pedig az Erdőhasználati Tanszékére tanársegédnek. Kiváló képességeit, műszaki érzékét az Erdőmérnöki Osztály hamar felismerte, és 1926-ban adjunktusként megbízzák a Fatechnológia Tanszék vezetésével. Itt az életút ismertetésénél nem térnénk ki az egyetemen töltött évek eredményeire, csak azt emeljük ki, hogy 1934-ben bekövetkezett haláláig 8 éven keresztül irányította a Fatechnológia Tanszéket.

Főiskolás korában ismerkedik meg feleségével, a soproni polgárcsaládból származó ULLEIN ALICE-szel. Nem elveszve az életrajz ösvényein figyelemreméltónak tartjuk e házasságból (1920) született három tehetséges fiúgyermek bemutatását is.

A legidősebb fiú TÖRÖK SÁNDOR (1921-1990) katonatiszt, végigharcolja a II. világháborút, 1948-ban szabadul az orosz fogságból. Később gépészmérnökként dolgozik Sopronban, Bécsben, Bostonban (USA). Több értékes könyvet ír, főleg a honfoglaláskori magyarság problémája érdekli. Egy fia (Béla), három leánya és hét unokája él.

A középső fiú TÖRÖK LÁSZLÓ (1928-) Bedő-díjas erdőmérnök. Számos tanulmány és szakcikk szerzője, a Nagykunsági Erdő- és Fafeldolgozó Rt. (Szolnok) nyugalmazott vezérigazgatója. A magyar erdésztársadalom ma is kiemelkedő személyisége. Negyedik generációs erdőmérnök. Három lánya és hat unokája van.

A harmadik fiú TÖRÖK DÉNES (1931-), 1957-ben menekül az országból. A Harward egyetemen doktorál, tanszékvezető biológia professzor a Pennsylvaniai és a Pittsburghi Állami Egyetemeken. Hosszú éveken keresztül az Amerikai Magyar Szövetség főtitkára, elnöke; az Erdélyi Világszövetség elnöke. Számos magyar alapítvány és társaság alapítója és elnöke. Az USA-beli magyarság egyik vezéregyénisége. Három leánya és két unokája él.

A nemesi, polgári gyökerekkel rendelkező család bemutatása kapcsán érzékelhetjük, hogy TÖRÖK BÉLA egy intellektuálisan érzékeny, igényes családi környezetben nőtt fel, és hasonló körülményeket igyekezett biztosítani saját családjának. Rövid, négy évtizedes életének emlékét ma két fia, tíz unokája és tizennégy dédunokája őrzi.

Emberként közvetlen, segítőkész, baráti szellemű egyéniség volt. Szoros barátság fűzte KRIPPEL MÓRICZ professzorhoz, akivel gyakran vadásztak együtt és FEHÉR DÁNIEL professzorhoz. Ez utóbbinak 1934. május 25-én a sírnál elmondott beszéde is ezt mutatta: „A magyar erdészettudomány egyik legkiválóbb munkását, az erdőtudományok legelső magyar doktorát ragadta el sorainkból tragikus körülmények között a kiszámíthatatlan végzet. Mi, akik közvetlen közelében voltunk, akik vele együtt dolgoztunk, akik úgyszólván minden gondolatát ismertük, és éreztük

minden cselekedetéből, minden szavából a kiáradó jóbaráti szellemet, tanácstalanul állunk a frissen hantolt sír körül..." (FEHÉR, 1934).

*

TÖRÖK BÉLA szakmai munkássága azt követően bontakozott ki, mikor adjunktusként 1926-ban átvette a Fatechnológia oktatását. Látva e területen a jelentős hazai elmaradást, külföldön képezte magát tovább. 1929-30-ban egy évig Berlin-Dahlemben, az Állami Anyagvizsgáló Intézetben, majd a Stuttgarti Műegyetemen dolgozott. 1933-ban kitűnő minősítéssel, mint az egyetem történetének első saját nevelésű doktorát avatták az erdészettudományok doktorává. A következő évben a főiskola tanácsa elfogadta professzori jelölését, de a hirtelen fellépő betegség és a tragikus halál megakadályozta a kinevezés átvételében.

Ennyi a rövid szakmai életút, de rendkívül értékes az a szellemi hagyaték, amely CSEKEFALVI DR. VITÉZ TÖRÖK BÉLA tudományos munkásságából ránk maradt. DR. FEHÉR DÁNIEL professzor búcsúbeszédében a következőképpen összegezte ezt:

„Tudományos munkássága úttörő volt. Úttörő volt nemcsak magyar, hanem nemzetközi viszonylatban is. Az a magyar erdőmérnök volt, aki a fatechnológia terén az első szabatos műszaki vizsgálatokat elvégezte. Ő volt az első, aki rámutatott a termőhely, az erdőgazdálkodás, a fák élettani törvényszerűségei és azok műszaki sajátosságai között kialakuló összefüggésekre. Keze alatt a fatechnológia merev, méretek és normák közé szorított ismeretköre új irányt, életet és tartalmat kapott. De ezenfelül hazai viszonylatban az erdőhasználat terén is úttörő jelentőségű munkát végzett

akkor, amikor az időtanulmányok problémáját mint legelső felvetette, és annak megoldására az első kísérleteket elvégezte. Az utánunk jövő nemzedék, amely a főiskola mostani nehéz küzdelmét és a mai generáció önfeláldozó tudományos munkásságát személytől elvontan, tárgyi alapon fogja bírálni, kétségkívül el fogja ismerni munkásságának eredeti, iránytadó és úttörő jellegét."

Úgy hiszem, ha TÖRÖK BÉLA tanulmányait, könyvét és doktori értekezését áttanulmányozzuk, nem érezzük túlzónak FEHÉR professzor megállapításait. Nemcsak vasakaratú szorgalmas munkása volt az erdészettudománynak, hanem intuitív, nagy tettekre kész, eredeti gondolkodója is. Munkássága elsősorban az erdészet és a faipar „testvér diszciplináihoz" (fahasználat, faanyagismeret és fűrészipar), ezek egymásra épüléséhez kapcsolódott. E három területen végzett munkát csak elkülönítetten tudom tárgyalni, de rendkívül fontosnak tartjuk a mai „mozaikszerű", a tudomány törvényszerű differenciálódásának eredményeként elaprózott, sokszor egymásnak is ellentmondó kutatásokkal szemben kiemelni TÖRÖK BÉLA komplexitásra törekvő, a fatermesztés, a faanyagminőség és fafeldolgozás összefüggéseinek együttes vizsgálatára irányuló kutatói szemléletét.

Faanyagismereti kutatásai közül kiemelkedik *doktori értekezése*, amelyet *„A Magyar Alpok (Soproni és Kőszegi hegységek) és a Bükk hegység lucfenyő állományainak erdőhasználati értéke"* címen írt. A vizsgált erdőrészletek termőhelyének és faállomány szerkezetének ismertetését követően részletesen vizsgálja az alaki, a szöveti és a fizikai-mechanikai tulajdonságokat, valamint ezek összefüggéseit A feltárt jellemzőket összehasonlítja a lúc „igazi" termőhelyéről származó faanyag tulajdonságaival.

Önkéntelenül felvetődik a kérdés: miért vizsgáljuk ma e három alapvető tulajdonság-csoportot elkülönítetten? Helyes-e, hogy erdészeti kutatásaink legtöbbször befejeződnek a fatermés mennyiségénél és az alaki tulajdonságoknál (választékösszetételnél)? Faipari kutatásaink pedig leginkább csak a fizikai-mechanikai tulajdonságok megállapítására szűkülnek a faanyagismeret területén. Kár volt elfelednünk ezt a *Török-féle erdőhasználati értékfogalmat!* (A fatermés alaki, szöveti és fizikai jellemzői együttesen határozhatják csak meg a faanyag felhasználhatóságát.)

E gondolatokat támasztja alá 1929-ben az „Erdészeti Kísérletek" XXXI. kötetében írt tanulmánya is *„A fa mechanikai, technológiai vizsgálatának erdőgazdasági jelentősége"* címmel: „... az ilyen elgondolással végrehajtott vizsgálatok eredményei olyanok lesznek, amelyek elsősorban kitűnő irányt nyújtanak a fának a tulajdonságai által legmegfelelőbb felhasználására, de másrészt fontos útmutatással szolgálnak az erdőművelés terén való tudnivalókra ...".

Rendkívül sokat tett a faanyagvizsgálatok korszerű elméleti megalapozása terén is. Ő javasolta a Német Anyagvizsgálók Szövetsége felé, hogy a faanyagvizsgálatoknál a próbatestek kivételének helye ne abszolút értékben, hanem a törzs százalékos arányában legyen meghatározva.

1929-34. között folyamatosan foglalkozott az erdőhasználati munka kérdéseivel is. A gyakorlattal szoros kapcsolatban lévő munkát két területen folytatta: egyrészt az optimális szerszámok, gépek, eszközök megválasztása, másrészt a munkanap felvételekre és helyszíni megfigyelésekre épített szervező munka terén. Pl. a dudleszi erdőgondnokságon folytatott helyszíni tevékenysége és időtanulmányainak

eredményeként tölggyel elegyes cserállományok véghasználatánál a munkások teljesítménye 18%-kal volt növelhető.

A munkatársával, PALLAY NÁNDORral együtt készített nagyszámú idő-tanulmányok jó elméleti alapot szolgáltattak a fakitermelés szervezésének korszerűsítésére és az idő (teljesítmény) normák kialakítására.

Faipari szakirodalmunk egyik legelső és legjelentősebb művét alkotta meg a Műszaki Könyvkiadó és Sokszorosító Intézet által 1927-ben *„Fűrésztelepek tervezése"* címen kiadott könyvével.

Oktatásunk szempontjából is figyelemre méltó a könyv szerkezete. Mai mérnökhallgatóink elkülönítve, különböző tárgyakban tanulnak műszaki tervezést (technológiát, építést, beruházást). Nem lenne-e célszerűbb a gyakorlat igényei szerint integráltan oktatni a technológiát, a gépészetet, az építést, víz-gőz energia ellátást stb., vagyis a teljes keresztmetszetű tervezést?! TÖRÖK BÉLA könyve ilyen komplex mérnöki szemléletben készült. A kiadás óta eltelt 71 év ellenére jelentős része tartalmilag még ma sem elavult, (korábban pedig mesze a hazai gyakorlat előtt járt.) Nagyon hiányzik ma is egy ehhez hasonló fűrészipari szakkönyv.

Néhány konkrét és tanulságos példával bizonyítom ezt:

- részletesen foglalkozik a fűrészszerszámok karbantartásával, bemutatva a terpesztés és a duzzasztás előnyeit, hátrányait. (Hol állunk ma a duzzasztással?)
- Az előtolás és az energiaszükséglet számításának levezetésénél elkülönítetten tárgyalja a terpesztett és duzzasztott szerszámok alkalmazását.
- Foglalkozik a szállító berendezések alkalmazásával (rönkbehordó láncok, szállítószalagok, futódaruk) és az üzemi porelszívással.

A szakmai munkásság elemzésekor szólni kell arról, hogy TÖRÖK BÉLA az erdészeti ismeretek mellett sokrétű műszaki, természettudományi alapismerettel rendelkezett: több éven keresztül oktatott műszaki mechanikát, kedvtelésből oldott meg nehéz matematikai feladatokat. Érdekelték a gépészeti problémák is. *Így elsőként oktatta a fakitermeléssel, szállítással, fűrészeléssel kapcsolatos gépészeti ismereteket (nem véletlenül tekinti őt első tanárának az Erdészeti Géptani Tanszék is).*

CSEKEFALVI DR. VITÉZ TÖRÖK BÉLA szomorúan rövid, de eseményekben és szakmai sikerekben gazdag életének méltatásakor egy olyan erdész-faiparos tudós emléke előtt tisztelegtünk, aki igen értékes munkát végzett az erdőmérnökképzés műszaki ismeretanyagának kialakításában, és kimagasló, úttörő tevékenységet fejtett ki a faanyagtudomány és a fatechnológiai oktatás területén. Ifjúságunk előtt igaz példa lehet tettekben is megnyilvánuló lángoló hazaszeretete.

TÖRÖK BÉLA

életével és munkásságával foglalkozó írások

FEHÉR D. (1934): Török Béla. - Erdészeti Lapok, 1934, p. 535-537.

FEHÉR D. (1934): Török Béla. - Erdészeti Kísérletek, 1933, p. 228-260.

A Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola Évkönyve az 1933-34-es tanévről. - Sopron, 1935, p. 14-16.

HILLER I. (1970): Az önálló faipari mérnökképzés kialakulása, In: Herpay I. (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián. Sopron, 1919-1969. - Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, p. 129-143.

MASTALIRNÉ ZÁDOR M. - ZILAHY J. (1983): In memoriam, In: Hiller I. - Igmándy Z. (szerk.): Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián. - Erdészeti és Faipari Egyetem, Sopron, p.133.

MOLNÁR S. (1985): Emlékezés fél évszázad távlatából. - Erdőgazdaság és Faipar, 1. sz., p. 8-9.

MASTALIRNÉ ZÁDOR M., TOMPA ZS. (1998): History and Wood Science education in Hungary. - Acta Facultatis Ligniensis, Enviroment and Wood Science, Sopron, p. 69-73.

MOLNÁR S. (1998): „Török Béla" szoboravató beszéd. - Sopron, 1998. szept. 2., kézirat.

TÖRÖK K. (1998): Környezet és faanyagtudomány. - Magyar Asztalos, 9. sz. p. 42.

TÖRÖK BÉLA
szakirodalmi munkássága

Fűrésztelepek tervezése (Szakkönyv). - Műszaki kvk. és sokszorosító intézet, Budapest, 1927, p. 272

A fa mechanikai technológiai vizsgálatának erdőgazdasági jelentősége. - Erdészeti Kísérletek, 1929, p. 166-176.

A favizsgálatok szabványosításának kérdéséhez. - Erdészeti Kísérletek, 1929, p. 222-225.

Az erdőhasználati munka racionalizálása. - Erdészeti Kísérletek, 1929, p. 332-345.

A rétegeltfa. - Erdőgazdasági Szemle I. kötet, 1930, p. 54-62, p. 133-142.

Megjegyzés a „Racionalizálás az erdőgazdaságban" című cikk erdőhasználati részéhez. - Erdőgazdasági Szemle I. kötet, 1930, p. 143-146.

A Magyar Alpok és a Bükkhegység lucfenyő-állományainak erdőhasználati értéke. - Erdészeti Kísérletek, 1932, p. 118-155.

Összehasonlító vizsgálatok a lucfenyő anatómiai szerkezete és műszaki minősége közötti összefüggések megállapítására. - Erdészeti Kísérletek, 1933, p. 228-281.

A IV. éves erdőmérnök hallgatók ezidei tanulmányútja (Társszerző: Modrovich F.). - Erdészeti Lapok, 1930, p. 402-413, p. 476-486.

Erdőhasználati időtanulmányok II. (Társszerző: Pallay N.). - Erdészeti Kísérletek, 1935, p. 205-218.

Zeitstudien im Hanungsbetriebe II. (Társszerző: Pallay N.). - Erdészeti Kísérletek, 1935, p. 218-221.

A Magyar Alpok és a Bükkhegység lucfenyő-állományainak erdőhasználati értéke (elfogadott doktori értekezés). - Erdészeti Lapok, 1938, melléklet, p. 43.

1. Török Béla szobra a Botanikus Kertben
(Kovács György szobrász alkotása)

2. Török Béla vitézi oklevele 1928-ból
(Horthy Miklós kormányzó aláírásával)

Én, nagybányai VITÉZ
HORTHY MIKLÓS,
MAGYARORSZÁG KORMÁNYZÓJA,
mint a VITÉZEK FŐKAPITÁNYA

emlékezetül adom mindenkinek, a kiki illet, hogy a most elmúlt háborában és az ezt követő szomorúan terhes napokban VITÉZSÉGÉNEK és NEMZETI ÉRZÉSÉNEK kiváló tanubizonyságát adó vitéz Török Béla volt tartalékos főhadnagy urat az országos Vitézi Szék javaslatára 1928 évi június — hó 17 — én az ország törvényes képviselete, egyházi és világi méltóságai jelenlétében, annak utána, hogy a vitézi esküt kezembe letette, VITÉZZÉ ÜTÖTTEM és AVATTAM.

Kelt Budapesten, 1928 évi június hó 17 én

Magyarország kormányzója
a vitézek főkapitánya

3. A Faanyagismerettani Tanszék 75 éves jubileumi konferenciájának (1998. szeptember 1-3.) résztvevői között
középen Dr. Török Dénes pittsburghi professzor, Török Béla fia,
jobbján felesége, balján Török Béla bécsi mérnök, Török Béla unokája

4. Török Béla 1. sorszámot viselő doktori oklevele 1933-ból

T. A M. KIR. BÁNYAMÉRNÖKI ÉS ERDŐMÉRNÖKI FŐISKOLA REKTORA,

AZ ERDŐMÉRNÖKI OSZTÁLY TANÁRTESTÜLETE NEVÉBEN ENNEK AZ OSZTÁLYNAK DÉKÁNJA,

vitéz TÖRÖK BÉLA URAT,

ERDŐMÉRNÖKI TUDOMÁNYOK DOKTORÁNAK

5. A faanyagtudomány első soproni professzorainak, Krippel Móricznak, Török Bélának és Pallay Nándornak emléktáblája a Soproni Egyetem aulájában

6. A Soproni Egyetem első faipari szakkönyvének címoldala

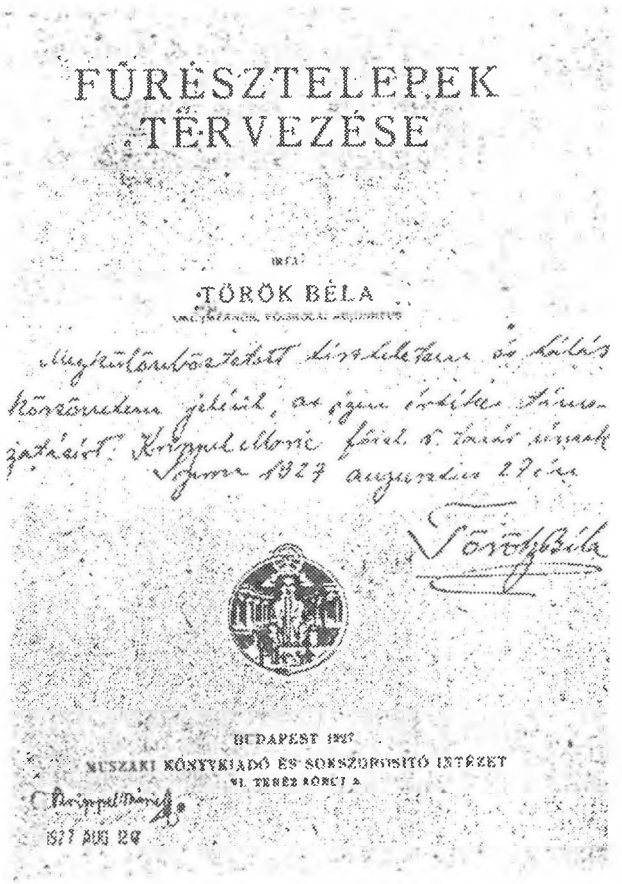

FŰRÉSZTELEPEK
TERVEZÉSE

TÖRÖK BÉLA

Budapest 1927
MŰSZAKI KÖNYVKIADÓ ÉS SOKSZOROSÍTÓ INTÉZET
VI. TERÉZ KÖRÚT 9

7. Török Béla szoboravató ünnepségén.
Balról jobbra: Dr. Faragó Sándor az Erdőmérnöki Kar dékánja,
Dr. Boronkai László a Faipari Mérnöki Kar dékánja,
mögöttük egyenruhás hallgatók a Selmeci Társaságból,
középen: Dr. Molnár Sándor a Faanyagismerettani Tanszék vezetője,
jobbról: Dr. Kovács Zsolt rektorhelyettes